

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОКУЛЬТУРИ У РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО АРТИСТИЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

A Зазначено, що важливим складником педагогічної майстерності є артистизм, який необхідно розвивати в майбутніх учителів ще зі студентських років. Тому дослідження проблеми використання елементів української культури у зростанні педагогічного артистизму є на часі.

У сучасній педагогічній науці артистизм вчителя розглядають як якість особистості; діяльність, дію педагога; здібність, компетентність, творчу реалізацію і виділяють дві сторони: внутрішню й зовнішню. У зміст педагогічного артистизму входять особистісні якості та професійні здібності вчителя початкової школи; прояви професійної діяльності вчителя, результатом яких є сформовані професійні компетентності; умови організації освітнього процесу.

Розвиток педагогічного артистизму здійснюємо за допомогою професійно-педагогічного тренінгу з використанням елементів української етнокультури. Експериментальне дослідження проводилося зі студентами першого (бакалаврського) рівня спеціальності 013 «Початкова освіта».

Ключові слова: педагогічний артистизм; підготовка у закладі вищої освіти; українська етнокультура; професійно-педагогічний тренінг

S *Kilichenko Oksana, Borysevych Liliia. Use of elements of Ukrainian ethnoculture in the pedagogical artistism development of future teachers.*

It is noted that an important component of pedagogical skills is artistry, which must be developed in future teachers from their student years. Therefore, the study of the problem of using elements of Ukrainian culture in the growth of pedagogical artistry is timely.

In modern pedagogical science, teacher's artistry is seen as a quality of personality; activity, the action of the teacher; ability, competence, creative realization and pick out two sides: internal and external. The internal side is determined by the culture of the teacher, his spontaneity and will, charm, emotionality, play of imagination, imagery of the way of setting and solving problems, associativity. It is a complex fusion of spiritual and physical elements.

The external side of artistry is characterized by the game presentation of the teacher, i.e., the «technique of the game», the peculiarity of the attitude to the material, the transfer of emotional attitude to the activity, self-presentation, «directing» the lesson.

The content of pedagogical artistry includes the personal qualities and professional abilities of primary school teachers; manifestations of professional activity of a teacher, the results of which are formed professional competencies; conditions of the organization of the educational process.

We develop the pedagogical artistry with the help of professional and pedagogical training using elements of Ukrainian ethnoculture.

The training included two cycles of exercises. The first group is the exercises of practical mastering of professional artistic and pedagogical technique. The second group is aimed at mastering the means of theater pedagogy and pedagogical directing in a given pedagogical situation.

The effectiveness of the training complies with both external and internal conditions.

The experimental study was conducted with students of the first (bachelor's) level of specialty 013 «Primary Education» and included the following areas: use of the discipline «Pedagogical skills and creativity of teachers», industrial pedagogical practice and independent work of students on professional self-improvement.

It is noted that pedagogical artistry cannot be replicated. Students can begin forming their personal system of pedagogical influences, to be determined in the style of professional activity, considering the uniqueness of their character and individual characteristics.

Key words: pedagogical artistry; training in a higher education institution; Ukrainian ethnoculture; professional and pedagogical training

Кіліченко Оксана Іванівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри педагогіки початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Kilichenko Oksana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National, Ukraine

E-mail: kilichenko@gmail.com

Борисевич Лілія Василівна, заслужена працівниця культури України, доцентка кафедри філософії, соціології та релігієзнавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Borysevych Liliia, Merited Worker of Culture, Associate Professor of Philosophy, Sociology and Religious Studies, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

E-mail: lilja.borisevich@pnu.edu.ua

Актуальність проблеми. Розвиток професійної майстерності вчителів початкової школи з використанням елементів української етнокультури є актуальною проблемою сьогодення. Війна з росією показала кризовість сучасної підготовки майбутніх педагогічних фахівців. Основними показниками якої є недостатній рівень знань про українську культуру, що призводить до виникнення якостей меншовартості у деяких учителів і пониження рівня педагогічної майстерності внаслідок уведення онлайн і дистанційного навчання через пандемію Covid і війну.

Важливим складником педагогічної майстерності є артистизм, який необхідно розвивати в майбутніх учителів ще зі студентських років. Тому дослідження проблеми використання елементів української культури у зростанні педагогічного артистизму є на часі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема артистизму і, зокрема педагогічного, розглядалася здавна. Ще філософи Платон і Цицерон заклали основи розвитку красномовства і риторики.

Серед сучасників дану проблему досліджували В. Абрамян, В. Артемов, Д. Будянський, О. Булатова, Ж. Ваганова, В. Загв'язинський, С. Івашнюва, О. Ігнатів, Г. Долматова, І. Зязюн, Л. Мільто, В. Серіков, Чжан Гуй та ін.

Зазначимо, що у педагогічній науці для характеризування майстерності вчителя використовується низка термінів, які деякі автори ототожнюють. Це такі поняття: «артистизм», «акторство», «техніка» вчителя. Однак, як показує аналіз наукової літератури, кожне з цих понять визначає певну сторону майстерності вчителя початкової школи.

Зокрема, акторство – це хибний артистизм, зазначає О. Булатова, який найчастіше відображає фальш, манірність, позування, з якими педагог ніби показує, грає вчителя на уроці. За його допомогою педагог може як «підкупити» учнів, так і налякати [5, с. 46]. Йому характерно «нав'язливість, штучність почуттів, відверта театралізація, «брехня на уявну користь», істеричність, відверті перебільшення й спекуляція...» [2, с. 413].

Артистизм ж учителя не відображає гру в когось, він є станом його душі. Перевтілення педагога є природним, органічним і глибинним.

Техніку вчителя розглядають, як «володіння комплексом прийомів, які надають учителеві можливість глибше, яскравіше, талановитіше виявити свою позицію і досягти успіхів» в освітній діяльності [15, с. 37].

Основними складниками педагогічної техніки є рівень сформованості таких умінь: розвиток вербального і невербального спілкування, соціально-перцептивних здібностей (уваги, уяви, спостережливості), керування психофізичним станом, а саме диханням, м'язами, емоціями, створення творчого самопочуття. Тобто, вміннями, що допомагають учителеві ефективно й творчо взаємодіяти з учнями в освітньому процесі.

Артистизм учителя, на нашу думку, є складнішим утворенням.

Аналіз досліджень даної проблеми засвідчує, що є такі трактування поняття «педагогічний артистизм»: якість особистості; діяльність, дія педагога; здібність, компетентність, творча реалізація.

За В. Загв'язинським, артистизм є особливою, образно-емоційною мовою створення нового; це проникливий стиль співтворчості педагога й учня, який орієнтований на розуміння та діалог з іншим; це витончене й тонке мереживо створення живого почуття, знань й змісту, що народжуються «тут і зараз» [10, с. 31].

І. Денисевич зауважує, що «...артистизм може бути визначений як здатність цілеспрямованої, гармонійної особистісної взаємодії педагога з учнем, заснованої на виразній образно-емоційній «інструментовці» педагогічного процесу, вміння перевтілюватися на деякий час в необхідну роль, використовуючи її для досягнення сумісного з учнем успіху, відповідно з визначеними педагогічними завданнями та конкретною ситуацією» [8, с. 4].

Аналізуючи поняття «педагогічний артистизм» І. Сергєєв зазначає, що він проявляється «як здібність особистості, але й, у міру накопичення професійного досвіду, буде інтегрувати всі складники роботи педагога, синтезувати й робити цілісною всю його творчу діяльність» [16, с. 129]. Тобто, дослідник визначає артистизм, як здібність і як компетентність учителя.

Однак більшість авторів визначають педагогічний артистизм як прояв багатопалітри особистісних реакцій на явища навколишнього світу. Д. Будянський описує його як здатність яскраво емоційно-образно перекодувати інформацію в потрібному для освітнього процесу настрою в аудиторії [4].

Погоджуємося з Ж. Вагановою, що в педагогічній науці під артистизмом варто розуміти особистісні якості педагога, його здатність до перевтілення, жвавість мови, експресію, багатство жестів та інтонацій, талант оповідача, внутрішню витонченість, образне мислення [7], вважаємо, що вона розкриває одну сторону, а саме внутрішню даною явища.

Артистизм вчителя є компонентом його творчої індивідуальності. «Поза особистісним контекстом його прояви можуть втратити свою чарівність і значущість» [18, с. 74].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз науково-педагогічної літератури, досвіду вчителів початкових класів засвідчує, що педагогічної практики практично не звертають уваги на роль артистизму у результативності протікання освітнього процесу в початковій школі.

Опитування та анкетування студентів у процесі констатувального експерименту показали, що вони розглядають артистизм, як особистісну якість педагога і не враховують його значення в організації освітнього процесу в початковій школі.

Виникає необхідність у спеціальній підготовці майбутніх учителів до педагогічного артистизму. Одним із таких напрямів є підготовка за допомогою елементів української етнокультури.

Експериментальне дослідження проводилося зі студентами спеціальності 013 «Початкова освіта» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і включало такі напрями: використання можливостей дисципліни «Педагогічна майстерність і творчість учителя», виробничої педагогічної практики та самостійна робота студентів над професійним самовдосконаленням.

Мета статті: визначити особливості використання елементів української етнокультури у розвитку професійного педагогічного артистизму в майбутніх учителів початкової школи.

Викладення основного матеріалу. Важливою умовою результативності освітнього процесу в початковій школі є професійна майстерність учителя, важливим складником якої є його артистизм.

Для визначення ролі артистизму в професійній діяльності вчителя, необхідно розглянути його складники і зміст.

Погоджуємося із О. Булатовою, яка виділяє у педагогічному артистизмі дві сторони: внутрішню і зовнішню. Внутрішня сторона, на думку автора, визначається культурою педагога, його безпосередністю і волею, чарівністю, емоційністю, грою уяви, образністю шляху постановки і розв'язання проблем, асоціативністю, несподіваністю у «сценаріях» уроку (особливо його перших хвилинах), у внутрішній «настроюваності» на творчість та в самовладанні в умовах публічності тощо [5, с. 50]. Це є складний сплав духовних і фізичних елементів.

Зовнішня ж сторона артистизму характеризується ігровим поданням педагога, тобто «технікою гри», особливістю ставлення до матеріалу, передаванням емоційного ставлення до діяльності, самопрезентацією, «режисурою» уроку [5, с. 51]. Вона включає у себе вдалий вербальний професійний імідж учителя, майстерну організацію професійної діяльності, професійно-педагогічну взаємодію і співпрацю, конструювання та втілення проєкту уроку відповідно до умов перебігу [19, с. 309].

Вважаємо, що у зміст педагогічного артистизму входять:

1. Особистісні якості та професійні здібності вчителя початкової школи. Основними з яких є: краса й багатство внутрішнього світу педагога, комунікативність, евристичність, зосередженість, відкритість, відвертість, безпосередність, переконливість у служінні добру й красі, допитливість, жадоба до пізнання «таємниць», здатність захоплюватися, сумніватися, вміння говорити і діяти прямо, чарівність, оригінальність, емоційність, почуття гумору, почуття нового, наявність здібностей і вмінь, пов'язаних із фантазією, інтуїцією, творчу уяву, імпровізацією, самопрезентація, самоконтроль, саморегуляція, самовладання, техніка та виразність мови й рухів, уміння

володіти мімікою, жестами, пластикою, мовою рухів, виразністю тіла.

2. Прояви професійної діяльності вчителя, результатом яких є сформовані професійні компетентності. До них належать: здатність до педагогічного спілкування (атрибутами якого є мовленнєвий артистизм), здатність до перевірення, здатність до педагогічної режисури (проєктування і моделювання педагогічної діяльності, швидкої зміни, при потребі видів навчальної діяльності, здатність використовувати в освітньому процесі ігрову, інтерактивну діяльність), здатність до використання інтриг, проблемних ситуацій у ході побудови та проведення уроків і виховних заходів, здатність до аналізу, проєктування і розв'язування педагогічних ситуацій.

3. Умови організації освітнього процесу. Взаємодія, співпраця і співтворчість учителя з учнями, аналіз і моніторинг освітнього процесу; регулярний зворотний зв'язок, власний стиль діяльності та індивідуальність викладення матеріалу.

На нашу думку, для формування професійної майстерності у майбутніх учителів початкової школи, необхідно вже під час навчання у ЗВО організувати спеціальну підготовку із розвитку у студентів педагогічного артистизму. Із цією метою доцільно в освітній процес дисципліни «Педагогічна майстерність і творчість учителя» впровадити професійно-педагогічний тренінг, в основі якого лежить акторсько-педагогічна техніка. Використовуючи даний тренінг, необхідно пам'ятати, що «педагогічний артистизм учителя – це відображення багатства його внутрішнього світу, вміння використовувати педагогічну логіку та інтуїцію» [1, с. 413].

Професійно-педагогічний тренінг, метою якого є розвиток артистизму майбутніх учителів початкової школи, – це галузь практичної педагогіки, яка зорієнтована на використання тренувальних активних методів самовиховання (рефлексії) і групової навчальної діяльності задля розвитку професійних, педагогічних, артистичних здібностей і компетентностей.

Зазначимо, що даний тренінг ставить за мету дігностику і розвиток професійних, педагогічних, артистичних здібностей і компетентностей у майбутніх учителів початкової школи.

У структурі тренінгу виділяємо два цикли вправ:

1. Вправи з практичного оволодіння професійною артистично-педагогічною технікою включають:

а) мовленнєвий артистизм: вправи на дихання, постановку голосу, інтенсивність, експресивність, виразність, асоціативність, темп мовлення, розвиток невербального мовлення, діалогове спілкування;

б) володіння своїм організмом (мімікою, пантомімікою), кінестезією (культурою руху; вмінням розслабитися чи, навпаки, напружити необхідні м'язи);

в) розвиток умінь показувати певні емоційні стани, управляти емоціями, настроєм;

г) розвиток і формування соціально-перцептивних здібностей (уваги, спостереження, уяви).

2. Вправи на володіння засобами театральної педагогіки та педагогічної режисури у заданій педагогічній ситуації.

Результативне впровадження професійно-педагогічного тренінгу відбувається в процесі дотримання певних умов.

В. Артемов, О. Булатова, С. Серіков, О. Ткачова, виділяють такі блоки умов, які впливають на формування і розвиток педагогічного артистизму у процес підготовки майбутніх учителів початкової школи: зовнішні й внутрішні [1; 5; 17].

До зовнішніх належать: суспільні (сучасні вимоги до школи та відповідно зміна вимог до особистості та ролі вчителя); професійні (новий зміст підготовки вчителів, діагностика і нові програми з розвитку артистизму); діяльні (психологічні, організаційні, управлінські).

До внутрішніх умов відносяться психофізіологічна сутність учителя, його соціально-етичний і культурний рівень та професійна спрямованість, здатність до саморегуляції, наявність вольових якостей.

Важливою умовою, на нашу думку, є бажання і самомотивація майбутніх фахівців вдосконалювати свій артистизм.

Результати дослідження. Експериментальне дослідження організувалося зі студентами 2 і 3 курсів спеціальності 013 «Початкова освіта» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і включало такі етапи:

І етап – констатувальний складався із двох блоків. Перший блок включав опитування і анкетування студентів із використанням Google Форми з метою визначення рівня знань про поняття і значення педагогічного артистизму у професійній діяльності вчителя початкових класів.

Студентам були надані такі запитання:

1. Чи варто вчителю використовувати елементи акторської діяльності в професійній педагогічній роботі?
2. Що, на Вашу думку, входить у поняття педагогічний артистизм учителя початкової школи?
3. Чи тотожні поняття «педагогічний артистизм» і «педагогічна техніка»? Якщо так, то в чому їхня тотожність?, Якщо ні, то чому?
4. Які складники педагогічного артистизму?
5. Якими якостями повинен володіти артистичний учитель?
6. Які здібності властиві артистичному вчителю?
7. Які компетентності необхідно сформулювати, щоб бути артистичним учителем?
8. Визначить, який вплив має артистизм учителя на організацію освітнього процесу в початковій школі?

Аналіз відповідей на анкету й обговорення проблеми засвідчив, що у студентів є елементарні знання про педагогічний артистизм. Зокрема, вони знають різницю між акторством і артистизмом, уміють визначати різницю між артистизмом і педагогічною технікою, охарактеризувати

основні якості і здібності вчителя-актора, конкретизувати позитивні і негативні впливи педагогічного артистизму на результативність освітнього процесу в початковій школі. Однак, як показує самоаналіз і аналіз відповідей студентів, їхні знання є хаотичними і носять більше «вгадуваний» характер, у них низький рівень сформованості компетенцій, необхідних для використання якостей і здібностей артистичного учителя в освітньому процесі.

Другий блок – із використанням інтерактивного методу навчання «Коло ідей» було проаналізовано знання студентів про елементи української етнокультури, які можна використовувати для вдосконалення та самовдосконалення педагогічного артистизму.

Студентами було відзначено основні жанри. Зокрема, вони наголосили на значення дитячих пісень, речитатив, прислів'їв, приказок, казок у розвитку артистичної риторики.

Другий етап – формувальний, організували у процесі вивчення дисципліни «Педагогічна майстерність і творчість учителя», виробничої педагогічної практики і самостійної роботи студентів.

Так, із метою розвитку мовленнєвого артистизму, студентам пропонуються система вправ, в основі яких є елементи української етнокультури. Їхнє виконання здійснюємо за допомогою імітаційного моделювання, рольової та ділової гри, драматизації.

Приклади вправ.

1. Скласти казку, в яку входили б слова: «баба», «дід», «Курочка Ряба», «трактор» і програти її.
2. «Казка навпаки». Розкажіть казку «Коза-дереза», але з умовою, що Коза-дереза дуже добра. Програйте бесіду Кози-дерези і Зайчика.
3. «Що буде потім?». Придумайте і змодельуйте продовження казки.
4. «Салат із казок». Об'єднайте героїв казок і створіть нову, дотримуючи психологічних особливостей героїв. Обов'язковою умовою є підбір казок із підручника читання.
5. «Ходить гарбуз по городу». Із використанням імітаційного моделювання програти дану казку (створити оперу).
6. «Перевтілення». Учасникам роздаються картки, на яких записані ідентичні завдання: «розповісти і зобразити монолог казкового героя чи героя із дитячої народної пісеньки, речитативу».
7. «Звуконаслідування». Для виконання даної вправи необхідно: а) прочитати вірш із книги «Дитячі пісні та речитативи» так, щоби члени групи відгадали, якого птаха чи тварину наслідує студент. Наприклад,
Кру-кру-цукру-кру,
Кругом-кругом-кругом,
Кру-кру-цукру.
Нема нема.
Кру-кру-ключем, ключем, ключем!
(Журавлі кричать) [9].

б) Із книги «Казки про тварин» прочитати невеликі казки із розділу «Голоси тварин». Наприклад,

«Надійшла весна-красна. На подвір'ї все, що жило, замушилося, заголосило. Ходять по подвір'ю і розмовляють між собою курочка-погребушечка, гуска-водоплюска, качка-пливачка, коза-дереза, баран, коровка і свинка.

Курочка каже:

– Тю-ун, тю- ун! Я собі зернятко вигребла!

Гусочка кричить:

– А я розпушу крила, га-га-га! Побіжу над став, найду червячка, га-га-га!...» [12, с. 489].

7. «Скоромовка». Читання скоромовок розвиває дихання, чіткість вимовляння звуків, темп і ритмічність мовлення.

8. Прочитати будь-який текст, наприклад, віршик «Іди, іди дощику» пошепки, якомога голосно, зі швидкістю равлика, хвилеподібно, з кулетною швидкістю, ніби ви дуже замерзли, ніби вас через 10 хвилин розтріляють, ніби у вас у роті гаряча картоплина, ніби це прочитав інопланетянин, кінь, що навчився тільки говорити, робот, маленька дитина і т. п.

9. Розповісти казку, наприклад, «Рукавичка»: а) для дворічної дитини, учнів першого класу, учнів четвертого класу, для дорослих людей; б) ніби ви дворічна дитина, ніби ви учень першого класу, ніби ви учень четвертого класу, ніби ви директор школи, який виступає на педагогічній раді з доповіддю.

Зауважимо, що нами вже підібрана велика бібліотечка вправ, які варто використовувати з метою розвитку педагогічного артистизму в майбутніх учителів початкової школи. Дані вправи сприяють вправленню з усіх чотирьох напрямів першого циклу вправ.

Особливу роль у формуванні артистизму в майбутніх учителів початкової школи відіграє самовдосконалення своїх умінь і навичок, як у процесі самостійної роботи, так і в період виробничих педагогічних практик.

Вправи на володіння засобами театральної педагогіки та педагогічної режисури у заданій педагогічній ситуації спрямовуємо на вдосконалення вмінь організовувати освітній процес у початковій школі. Зокрема, пропонуємо студентам програти навчальну ситуацію, в основі якої є визначений етап уроку, або етап виховного заходу із використанням елементів української етнокультури. Із цієї метою використовуємо систему навчально-професійних ситуацій [13]. Як зазначають Maureen Robinson & Lee Ruznyak, «ситуаційне навчання відноситься до знань про різні навчальні ситуації, контексти та середовища навчання...» [20].

Варто використовувати систему організаційних форм [6, с. 23].

Третій етап – контрольний, сприяє узагальненню знань студентів про значення педагогічного артистизму в професійній діяльності вчителя початкової школи і підсумовував рівень сформованості.

Як показали результати опитування і анкетування студентів, створення умов для впровадження елементів акторської діяльності в освітній процес ЗВО не тільки сприяє розвитку педагогічного артистизму у майбутніх учителів початкової школи, але й впливає на формування професійних здібностей і компетентностей.

Висновки. Педагогічний артистизм неможливо тиражувати, він передбачає створення власного стилю діяльності. Учитель лише буде своєю особистою системою педагогічних впливів, формує власний стиль професійної діяльності, враховуючи своєрідність свого характеру, індивідуальних особливостей, рівня педагогічної майстерності. У процесі підготовки студентів необхідно ознайомити з поняттям і змістом «педагогічний артистизм», визначити шляхи і способи роботи над професійно-педагогічним тренінгом, показати роль української етнопедагогіки у самовдосконаленні професійної майстерності.

Вважаємо, що **подальші дослідження** варто спрямовувати на детальне опрацювання циклів вправ із професійно-педагогічного тренінгу.

Список використаних джерел

1. Артемов В. Ю., Серіков В. В. Артистичні вміння як компонент педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51 (104). С. 410–418.
2. Артистизм як один з елементів педагогічної техніки молодого вчителя. URL: http://mirgorod-gorono.at.ua/publ/metodob_39_ednannja_vchiteliv/inform/artistizm_jak_odin_z_elementiv_pedagogichnoji_tekhniki_molodogo_vchitelja/26-1-0-143
3. Борщов С. М., Бондарчук В. Є. Формування педагогічного артистизму на уроці фізичної культури в загальноосвітній школі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. № 2 (77). С. 20–29.
4. Будянський Д. В. Формування педагогічного артистизму майбутнього вчителя фахової підготовки. Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ : Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2006. 19 с.
5. Булатова О. С. Педагогический артистизм. Москва : Академия. 2001. 240 с.
6. Бурчак С., Бурчак Л. Система розвитку творчості майбутніх учителів у процесі фахової підготовки. *Імідж сучасного педагога*. 2021. № 4 (199). С. 20–25. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-4\(199\)-20-25](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-4(199)-20-25)
7. Ваганова Ж. Педагогический артистизм. Можно ли им овладеть? *Народное образование*. 1999. № 1–2. С. 209–211.
8. Денисевич І. Артистизм музиканта-педагога як професійна і особистісна характеристика. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Педагогіка*. 2001. № 8. С. 13–17.
9. Дитячі пісні та речитативи / упоряд.: Г. В. Довженко, К. М. Луганська. Київ : Наукова думка, 1991. 448 с.
10. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя. Москва : Педагогика, 1987. 160 с.
11. Івашнова С., Ігнатів О., Долматова Г. Технологія розвитку педагогічного артистизму. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2016. № 1. С. 120–128. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2016.195992>
12. Казки про тварин / упоряд. І. П. Березовський. Київ : Наукова думка, 1979. 557 с.
13. Кіліченко О. І. Формування професійної мобільності майбутніх учителів шляхом розв'язування навчальних ситуацій. *Імідж сучасного педагога*. 2017. № 3. С. 15–19.
14. Основи педагогічної творчості та майстерності : курс лекцій : навч. посіб. / авт. кол.: В. М. Горєєва, Н. В. Гузій, Л. О. Мільто [та ін.]. Суми : ПВП «Еллада S», 2009. 255 с.
15. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
16. Сергєєв І. І. Артистизм як елемент педагогічної майстерності. *Психолого-педагогічні аспекти формування національної гуманітарно-технічної еліти*. С. 124–133. URL: <https://www.kpi.kharkov.ua/View/45688/>
17. Ткачова О. О. Педагогічні умови формування у майбутніх учителів артистичних умінь. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_3_11

18. Чжан Гуй. Роль педагогического артистизма у формировании музыканта-педагога. *Студії мистецтвознавчі*. 2009. № 2. С. 73–76. Barantsova I., Kotlyarova V., Tkach M. Прийоми реалізації педагогічного артистизму. *Trends of development modern science and practice pedagogical sciences*. С. 307-310. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/12454/1/TRENDS-OF-DEVELOPMENT-MODERN-SCIENCE-AND-PRACTICE-308-311.pdf>
19. Maureen Robinson, & Lee Rusznyak (2020) Learning to teach without school-based experience: conundrums and possibilities in a South African context. *Journal of Education for Teaching*. No 46:4. P. 517–527. DOI: 10.1080/02607476.2020.1800408

References

- Artemov, V. Ju., & Serikov, V. V. (2016). Artystychni vminnia yak komponent pedahohichnoi maisternosti vykladacha vyshhoho navchalynoho zaklada iz specyfichnymy umovamy navchannia [Artistic skills as a component of pedagogical skills of a teacher of higher education with specific learning conditions]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshhi i zaghalinoosvitni shkolkh [Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools]*, 51 (104), 410-418 [in Ukrainian].
- Artystyzm yak odyn z elementiv pedahohichnoi tekhniki molodoho vchytelia [Artistry as one of the elements of pedagogical technique of a young teacher]. Retrieved from http://mirgorod-gorono.at.ua/publ/metodob_39_ednanna_vchyteliv/inform/artystizm_jak_odin_z_elementiv_pedagogichnoji_tekhniki_molodogo_vchytelja/26-1-0-143 [in Ukrainian].
- Borshhov, S. M., & Bondarchuk, V. Je. (2017). Formuvannia pedahohichnoho artystyzmu na urotsi fizychnoi kultury v zahalnoosvitni shkoli [Formation of pedagogical artistry during the lesson of physical culture in secondary school]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka [Spirituality of a personality: methodology, theory and practice]*, 2 (77), 20-29 [in Ukrainian].
- Budianskyi, D. V. (2006). *Formuvannia pedahohichnoho artystyzmu maibutnogo vchytelia humanitarnykh dystsyplin [Formation of pedagogical artistry of the future teacher of humanities]*. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv: Nac ped. un-t im. M. P. Draghomanova [in Ukrainian].
- Bulatova, O. S. (2001). *Pedahoghycheskij artystyzm [Pedagogical artistry]*. Moskva: Akademyia [in Russian].
- Burchak, S., & Burchak, L. (2021). Systema rozvytku tvorchosti maibutnikh uchyteliv u protsesi fakhovoi pidhotovky [The system of development of creativity of future teachers in the process of professional training]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 4 (199), 20–25 DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-4\(199\)-20-25](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-4(199)-20-25) [in Ukrainian].
- Vaganova, Zh. (1999). Pedagogicheskij artistizm. Mozhno li im ovladet? [Pedagogical artistry. Can it be mastered?]. *Narodnoe obrazovanie [Public education]*, 1-2, 209-211 [in Russian].
- Denysevych, I. (2001). Artystyzm muzykanta-pedahoha yak profesiina i osobystisna kharakterystyka [Artistry of a musician-teacher as a professional and personal characteristic]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohika [Scientific notes of Ternopil State Pedagogical University. Pedagogy]*, 8, 13-17 [in Ukrainian].
- Dovzhenko, H. V., & Luhanska, K. M. (Comps.). (1991). *Dytiachi pisni ta rechytatvy [Children's songs and recitatives]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Zagvazinskij, V. I. (1987). *Pedagogicheskoe tvorchestvo uchitelja [Teacher's pedagogical creativity]*. Moskva: Pedagogika [in Russian].
- Ivashnova, S., Ihnatov, O., & Dolmatova, H. (2016). Tekhnolohiia rozvytku pedahohichnoho artystyzmu [Technology of development of pedagogical artistry]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu [Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University]*, 1, 120-128. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2016.195992> [in Ukrainian].
- Berezovskyi, I. P. (Comp.). (1979). *Kazky pro tvaryn [Tales about animals]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Kilichenko, O. I. (2017). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh uchyteliv shliakhom rozv'iazuvannia navchalnykh sytuatsii [Creating professional mobility of future teachers by solving learning situations]. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 3, 15-19 [in Ukrainian].
- Horieva, V. M., Huzii, N. V., & Milto, L. O. (2009). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti ta maisternosti [Fundamentals of pedagogical creativity and skill]: kurs lektsii: navch. posib. Sumy: PVP «Ellada S» [in Ukrainian]*.
- Ziazun, I. A. (Ed.). (2008). *Pedahohichna maisternist [Pedagogical skills]*. Kyiv: SPD Boghdanova A.M. [in Ukrainian].
- Serhieiev, I. I. Artystyzm yak element pedahohichnoi maisternosti [Artistry as an element of pedagogical skill]. *Psykhologo-pedahohichni aspekty formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity [Psychological and pedagogical aspects of the formation of the national humanitarian and technical elite]*, 124-133. Retrieved from <https://www.kpi.kharkov.ua/View/45688/> [in Ukrainian].
- Tkachova, O. O. (2013). Pedahohichni umovy formuvannia u maibutnikh uchyteliv artystychnykh umin [Pedagogical conditions for the formation of future teachers' artistic skills]. *Naukovi visnyk Donbasu [Scientific Bulletin of Donbas]*, 3. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_3_11 [in Ukrainian].
- Chzhan, Ghui. (2009). Rol pedahohichnoho artystyzmu u formuvanni muzykanta-pedahoha [The role of pedagogical artistry in the formation of a musician teacher]. *Studii mystectvoznavchi [Art studies]*, 2, 73-76 [in Ukrainian].
- Barantsova, I., Kotlyarova, V., & Tkach, M. Priiomy realizatsii pedahohichnoho artystyzmu [Methods of realization of pedagogical artistry]. *Trends of development modern science and practice pedagogical sciences*. Retrieved from <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/12454/1/TRENDS-OF-DEVELOPMENT-MODERN-SCIENCE-AND-PRACTICE-308-311.pdf> [in Ukrainian].
- Maureen, Robinson, & Lee, Rusznyak. (2020). Learning to teach without school-based experience: conundrums and possibilities in a South African context. *Journal of Education for Teaching*, 46:4, 517-527. DOI: 10.1080/02607476.2020.1800408

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 06.06.2022